

Predgovor uz 41. izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija

Naučili smo se živjeti s pandemijom, zaobilazimo skele oko zgrada, u zagrebačke muzeje umjesto posjetitelja ulaze građevinari, sa strepnjom pratimo događanja u užemu i širem okružju... Ali, sretni smo kada se vidimo i čujemo, veselimo se malim stvarima poput šušnja knjižnih listova pod prstima.

U istome optimističnom duhu nastavljamo s dugovječnom akcijom Muzejskoga dokumentacijskog centra (MDC-a) – *Izložbom izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija* – 41. put! Muzejske knjige vraćaju se na Interliber Zagrebačkoga velesajma – jedino mjesto na kojemu šira publika može vidjeti svu recentnu muzejsku nakladničku produkciju, a za stradale muzeje jedino mjesto na kojemu mogu pokazati što rade iza zatvorenih vrata svojih kuća.

Brojčani podatci o 109 muzeja iz šezdeset hrvatskih gradova i mjesta koji su za potrebe izlaganja na 41. izložbi dostavili svoje publikacije, objavljene od srpnja 2021. do listopada 2022. godine, pokazuju kako muzeji hvataju ustaljeni ritam objavljivanja, pa tako i u većemu broju sudjeluju na MDC-ovoj kumulativnoj izložbi hrvatskoga muzejskog nakladništva. To potvrđuje i porast broja novih izdanja – 561 nova publikacija i 204 muzejska plakata – što je više nego u pandemijskim i potresom uzdrmanim godinama, 2021. (371 tiskana publikacija) i 2020. (521 publikacija).

Za razliku od svih prijašnjih godina, manji je broj muzeja nakladnika u gradu Zagrebu koji su zadržali svoj izdavački tempo (Arheološki muzej u Zagrebu, Galerija *Klovićevi dvori*, Muzej suvremene umjetnosti, Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Tehnički muzej *Nikola Tesla*, Tiflološki muzej), a povećan je broj sudionika izložbe koji su objavili znatno manji broj naslova nego inače, zbog pakiranja, preseljenja i priprema za obnovu muzejskih zgrada stradalih u potresu 2020. godine, poput muzejskih jedinica koje djeluju u sastavu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, Hrvatskoga povijesnog muzeja, Hrvatskoga športskog muzeja, Muzeja za umjetnost i obrt ili Muzeja *Mimara*. A neki su i izostali, nadamo se ne zadugo.

Među sudionicima 41. izložbe nema ni muzeja iz nekih drugih gradova (Petrinje, Poreča, Rovinja...), ali su se sa svojim publikacijama odazvali brojni muzeji iz manjih sredina, poput

Čazme, Otočca, Ivanca, Jelse, Obrovca i Trilja, potvrdivši i time svoju važnu ulogu u kulturnome životu okoline u kojoj djeluju, kao i želju da budu vidljiviji izvan lokalnih zajednica.

Prvi put nam se sa svojim vrijednim publikacijama pridružio i jedan novi muzej – JGL Muzej farmacije (Jadran-Galenskoga laboratorija) iz Rijeke, osnovan u listopadu 2020. godine u cilju predstavljanja hrvatske i svjetske povijesti farmacije.

Za uvod u razgledavanje ovogodišnje nakladničke produkcije izdvajamo publikacije muzeja koji su tijekom 2021. i 2022. godine obilježili **obljetnice svojih djelovanja** prigodnim izložbama i popratnim katalozima u kojima su prikazali svoj nastanak i razvoj te dio svojih vrijednih muzejskih zbirki.

Među njima su Muzej Đakovštine, osnovan 1951. godine, koji je obilježio 70. obljetnicu, kao i njegov vršnjak Gradski muzej Križevci koji je uz četiri prigodne izložbe, među kojima je i *Čuvar križevačke baštine: 70 godina Gradskog muzeja Križevci*, promijenio i vizualni identitet svojih publikacija, učinivši ih tako prepoznatljivima.

Prošlo je i šezdeset godina od prve izložbe iz ciklusa Taktilne galerije Tiflološkoga muzeja u Zagrebu. Održano je više od četrdeset izložaba jedinstvene galerije u kojoj se izlažu radovi akademskih umjetnika kao i slijepih kipara amatera koji se mogu doživjeti dodirrom, što je Muzej obilježio popratnom izložbom i katalogom *60 godina Taktilne galerije Tiflološkog muzeja*. Muzej krapinskih neandertalaca, koji nosi prestižnu Oznaku europske baštine Europske komisije, obilježio je pedeset godina svoje muzejske djelatnosti izložbom i katalogom *Pola stoljeća muzeja na Hušnjakovu*, a 35. obljetnicu svojega otvaranja, teško oštećen potresima u 2020. godini, Muzej *Mimara* popratio je tiskanim i elektroničkim dvojezičnim katalogom virtualne izložbe *Uspomene za budućnost...* I najstariji među obljetničarima – Hrvatski školski muzej – nažalost, svoju je 120. godišnjicu dočekao oštećen i zatvoren nakon potresa, što je fotografski dokumentirano u publikaciji *Šarenilom boja sakrivamo pukotine*, kao i u tekstovima muzejskih stručnjaka u tematskome, 19. svesku muzejskoga časopisa *Anali za povijest odgoja*.

Izborom reprezentativnih likovnih djela iz svojih fundusa i galerijske su ustanove obilježile svoje obljetnice – *35 godina Galerije Kurija* (Muzej Prigorja, Sesvete, 2022.), *25 na kvadrat: 25 djela iz fundusa u povodu 25 godišnjice postojanja Galerije* (Gradska galerija Antun Gojak, Makarska, 2020.), *20 godina Galerije Anton Cetin* (Gradski muzej Čazma, 2021./2022.).

Svima im čestitamo i želimo još mnogo uspješnih muzejskih projekata kao i bogatu, rado čitanu nakladničku produkciju!

Novi se stalni postavi u muzejskome nakladništvu uobičajeno prate i **katalozima stalnih postava**, opsežnim i stručno napisanim publikacijama koje donose ilustrirane kataloške popise jedinica građe uz stručni tekst kustosa. Ove je godine zadarski Muzej antičkog stakla priredio opsežan katalog *Antičko staklo* na 464 stranice, autora Anamarije Eterović Borzić i Berislava Štefanca, u kojemu je predstavljena bogata antička staklena građa s detaljnim podacima o muzejskim izlošcima te pričom o nastanku, razvoju i primjeni stakla u različitim aspektima antičkoga života.

Među publikacijama svojstvenim muzejima objavljeno je tek nekoliko **muzejskih vodiča**. To su višejezični deplijani kroz stalni postav Muzeja grada Rijeke u Palači šećera te džepni vodiči na hrvatskome i engleskom jeziku u zasebnim svescima kroz postav Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka – *Tragovi vremena: od Pacte convente do Marije Terezije*. Posljednjih su se godina, uglavnom uz veće obljetnice, počele objavljivati i **bibliografije** cjelovitoga nakladništva pojedinih muzeja iz čijih se kronoloških popisa može upoznati povijesni rad muzeja, razvoj njihovih muzejskih zbirki, kao i pojedine predmete, muzejske djelatnosti i djelatnike, ali i društveno-političke mijene koje su se neizbježno odražavale na izložbene teme i muzejske događaje. Ove je godine svoju bibliografiju dobio Muzej Slavonije (*80 godina izdavačke djelatnosti Muzeja Slavonije: 1942. – 2022.*, Osijek, 2022.).

Muzej nisu samo građa i izložba, već su to i **ljudi** koji u njemu rade. Stoga i ovoga puta izdajamo publikacije koje su muzealci pripremili o svojim prethodnicima. Jedna, autorice Ane Solter, posvećena je velikomu arheologu, donatoru i muzealcu Arheološkoga muzeja u Zagrebu Josipu Brunšmidu (*Skizzenbücher – Putne bilježnice Josipa Brunšmida (1892. – 1911.)*), Arheološki muzej u Zagrebu, 2021.), druga je posvećena likovnomu umjetniku i muzealcu Ivanu Milatu (*Izložba povodom stote godišnjice rođenja Ivana Milata*, Muzej Moslavine Kutina, 2022.), a Gradski muzej Bjelovar u novopokrenutoj *Biblioteci zavičajne ličnosti* objavio je katalog izložbe Silvije Sitte o Željku Sabolu, književniku i kustosu, autoru šansona i likovnome kritičaru, naslova *Željko Sabol – C'est la vie: dvadeset zabavnoglazbenih godina Željka Sabola* (Gradski muzej Bjelovar, 2022.).

No, u vrlo širokome rasponu tema koje su muzeji nakon izložaba ukoristili u svojim knjigama i katalozima nalaze se i druge više ili manje poznate ličnosti. Jedna od takvih publikacija je knjiga Željke Kolveshi *Zagreb: Grad. Ljudi. Život* (Muzej grada Zagreba, 2021.) – ilustrirana monografija o gradu Zagrebu, njegovim ulicama, kvartovima i zgradama, ali i ljudima koji su u njemu živjeli i o tome kako su živjeli. Boljemu upoznavanju grada pridonosi i katalog *Zagreb Većeslava Holjevca od 1952. do 1963.: Urbanistička vizija i arhitektonski dosezi* (Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2021.).

Svojim su gradonačelnicima kataloge posvetili i Muzej grada Splita (*Splitski gradonačelnici (1882. – 1918.): život i uspomene*, 2021.) te Muzej grada Iloka (*Zapisi gradonačelnika grada Iloka od 1993. do 2001. godine*, 2021.).

Muzejsku knjigu dobila je hrvatska skladateljica Dora Pejačević u zborniku radova znanstveno-stručnoga skupa *Izazovi baštine Dore Pejačević* (Zavičajni muzej Našice, 2022.), zatim valpovačka ljekarnička obitelj Desaty u katalogu istoimene izložbe *Obitelj Desaty – valpovački ljekarnici* (Muzej Valpovštine, 2021.), kao i obitelj Zrinski, jedna od najvažnijih i najmoćnijih hrvatskih plemićkih obitelji, u katalogu *Zrinski i čakovečki Stari grad* (Muzej Međimurja Čakovec, 2021.).

Od književnika spomenut ćemo: Miroslava Krležu (*Krleža i Koprivnica (i okolica)*, Muzej grada Koprivnice, 2022.; *U životu i smrti: crtice iz zajedničkog života Bele i Miroslava Krleže*, Muzej grada Zagreba, 2021.), Antu Dukića (*Neobični Ante Dukić*, Muzej grada Rijeke, 2021.) i Vesnu Parun (*Poetski skalpel Vesne Parun*, Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Zagreb, 2022.; *Balade Vesne Parun*, Gradski muzej Bjelovar, 2021.). Objavom pretiska djela Ivana Frane Biundovića iz 1640. godine – *Izgnana djeva* – u izdanju Muzeja hvarske baštine, pridonijelo se očuvanju književne baštine otoka Hvara.

S obzirom na to da su **likovne teme** najzastupljenije u muzejskome nakladništvu, likovnim je umjetnicima posvećeno najviše publikacija. Opsežnu i bogato ilustriranu monografiju dobila je Dubravka Lošić (Umjetnička galerija Dubrovnik, 2021.), a kataloge retrospektivnih izložaba Sergije Glumac (Galerija *Klovićevi dvori*, 2021.), Stipan Tadić (Gradski muzej Virovitica, 2021.), Alija Rešić (Gradska galerija Labin, 2022.) i karikaturist Nikola Plečko – Nik Titanik (Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda, 2022.). Uz stotu godišnjicu smrti umjetničko stvaralaštvo Vlahe Bukovca predstavljeno je u dva kataloga – *Korijeni i krila: Vlaho Bukovac u*

Zagrebu, Cavtatu i Beču, 1893. – 1903. (Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2022.) i Vlaho Bukovac (1855. – 1922.): rekapitulacija iz zbirke UGD (Umjetnička galerija Dubrovnik, 2022.). Katalogima su popraćene i likovne izložbe povezane s pojedinim temama ili likovnim fenomenima, kao što su: *Mrtva priroda iz fundusa Muzeja likovnih umjetnosti* (Muzej likovnih umjetnosti, Osijek, 2022.), *90e: Ožiljci* (Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, 2021.), *Suglasja i razlike: Nove tendencije 60 godina poslije* (Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2022.), *Stroj u vrtu* (Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Zagreb, 2022.), *Fragmenti melankolije* (Nacionalni muzej moderne umjetnosti, Zagreb, 2021.), *Suvremeno hrvatsko slikarstvo – između figuracije i apstrakcije* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 2022.), *Dubrovački koloristi 1918. – 1945.* (Umjetnička galerija Dubrovnik, 2021.).

Među katalogima dugogodišnjih likovnih kolonija ili manifestacija pozornost privlači katalog *50 godina likovne kolonije Strmac koje nema* (Gradski muzej Nova Gradiška, 2021.) o ambicioznome projektu Muzeja započetom 1971. godine, koji je održavanjem kolonija sabirao građu za osnutak galerijskoga odjela – koji se ni nakon 14 saziva nije ustrojio, a kolonija je 1988. godine prestala s održavanjem.

Arheološki muzeji i ove su godine bili među aktivnijim muzejima nakladnicima. Iz raznolikoga opusa izdvajamo neke od tema: *Spuštaj sidro!: antička sidra iz fundusa Arheološkog muzeja Istre* (Arheološki muzej Istre, Pula, 2022.), *Stari mostovi i utvrde Mostara* (Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, 2022.), *Staklo: nove akvizicije Arheološkog muzeja Narona* (Arheološki muzej Narona, Vid pokraj Metkovića, 2022.), *Vučedol: zapisano na kućnom broju 12* (Muzej vučedolske kulture, Vukovar, 2022.), *Tajne šivanih brodova antičke luke u Zatonu kod Nina: pregled istraživanja i dosadašnji rezultati* (Arheološki muzej Zadar, 2021.), *Lobor – ranosrednjovjekovno središte moći: 20 godina arheoloških istraživanja* (Arheološki muzej u Zagrebu, 2021.).

Svoj doprinos arheologiji dali su i zavičajni muzeji s vrlo aktivnim arheološkim odjelima, a među njihovim publikacijama su i: *Zelengrad: crtice iz prošlosti* (Zavičajni muzej Obrovac, 2020.), *Burg Paka* (Državni arhiv u Varaždinu i Gradski muzej Varaždin, 2021.), *Mijoka* (Muzej grada Šibenika i Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 2022.), *Potopljeni Sikuli* (Muzej grada Kaštela, Kaštel-Lukšić, 2022.).

Među širom publikom uvijek omiljene **etnografske teme** obrađene su u najnovijim katalozima: *Raditi i preživjeti: o gospodarstvu Dalmacije kroz Zbirku tradicijskog gospodarstva Etnografskog muzeja Split* (Etnografski muzej Split, 2021.), *Čuvari tradicije: višestoljetno djelovanje karlovačkih licitara* (Muzeji grada Karlovca, 2022.), *Tibeti u Međimurju i Podravini* (Muzej Međimurja Čakovec, 2022.), „*Lička čipka*“ – *Ljepota natikača* (Muzej Like Gospić, 2022.), *Oglavlja iz fundusa Muzeja Moslavine Kutina* (Muzej Moslavine Kutina, 2022.), *Dragi dragu preko kola gleda, draga moja slađa si od meda!* (Gradski muzej Sisak, 2022.). Uoči održavanja ovogodišnjega Interlibera predstavljen je i katalog *Zvezdane Antoš – Zbirka pokućstva* (Etnografski muzej, Zagreb, 2022.).

U većemu su broju i naslovi o **sakralnoj baštini**, a neki od njih čak i u ponovljenim izdanjima, kao što su treće izdanje knjige Muzeja grada Splita *Crkve u staroj jezgri grada Splita* (2022.) i drugo izdanje knjige Creskoga muzeja *Crkve i kapele Cresa* (2021.). Pozornost publike obrađenim će temama zasigurno privući i katalozi *Svetačke sličice: kipici iz zbirke Muzeja grada Koprivnice* (Muzej grada Koprivnice, 2022.), *Od rata do potresa: Pokupska župna crkva 1991. – 2021.* (Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2021.) te *Sakralne teme iz fundusa Samoborskog muzeja* (Samoborski muzej, 2021.), a posebice opsežna knjiga Vladimira Huzjana *Čudesna ozdravljenja, hodočašća i bratovštine u Brdovcu tijekom 17. i 18. stoljeća* (Muzej Brdovec i Zavod za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Varaždinu, 2022.).

U ovome je tematskom korpusu i opsežna monografija Arijane Koprčine *Zlatarstvo u Zagrebu 1450. – 1550.: Liturgijski predmeti i nakit* (Muzej za umjetnost i obrt i Školska knjiga, Zagreb, 2022.), dosad najopsežniji znanstveni doprinos opisu i vrednovanju zlatarstva gotike i renesanse kontinentalne Hrvatske.

Kao pomorska zemlja sve više se okrećemo i temama povezanim sa životom na moru i s njim. Muzej Grada Crikvenice objavio je u 2022. godini dvije publikacije povezane s **brodarstvom** – *Katalog drvenih barki: Selce, Crikvenica, Dramalj, Jadranovo* i katalog o brodomaketarstvu Slobodana Cara *Miće barke*. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka ispričao je priču o brodarskome poduzeću – Jugoliniji, zamašnjaku gospodarskoga razvoja grada Rijeke – u knjizi *Priče plavog horizonta: Jugolinija 75 godina* (2022.), a posljednja velika pomorska bitka jedrenjaka iz 1866. godine, koja je predstavljala

velik povijesni događaj obrane hrvatskoga identiteta istočnoga Jadrana i otoka, opisana je u knjizi Branka Belamarića *Viški boj u svjetlu broskog naoružanja* (Hrvatski pomorski muzej Split i Književni krug, 2021.).

S morem nas povezuje i **turizam**, pa nam je pozornost privukla knjiga *100 godina Jadrije* (Muzej grada Šibenika, 2022.) o omiljenome gradskom kupalištu, kao i knjiga koja daje presjek samih početaka kupališta nastalih na jadranskoj obali – *Hrvatska jadranska kupališna baština* (Hrvatski muzej turizma, Opatija, Državni arhiv u Splitu i Hrvatski pomorski muzej Split, 2022.).

Volimo **sport** i navijačka smo nacija, pa su nam zanimljivi i katalozi izložaba: *Prvi put... Hrvatska!: Barcelona '92* (Muzejsko-memorijalni centar *Dražen Petrović*, Zagreb, 2022.), *Boćanje i boćarsko prigovaranje* (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 2022.) te *Sport u Hrvatskom zagorju: povijest, tradicija i uspjesi* (Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna, Gornja Stubica, 2022.).

U 2022. godini, koja je na prijedlog Europske komisije proglašena Europskom godinom mladih, sa željom da se istakne važna uloga mladih „u izgradnji bolje, zelenije, uključivije i digitalnije budućnosti“, u Mjesecu hrvatske knjige koji se obilježava u znaku **djece i mladih** s krilaticom *Misli na sebe – čitaj!* skrećemo pozornost na muzejska izdanja namijenjena najmlađima. Naime, prateći taj segment muzejskoga nakladništva od prvih fotokopiranih radnih listića do danas, možemo ustvrditi kako su muzeji u djeci i mladima prepoznali ne samo vjerne posjetitelje izložaba i različitih radionica već i zainteresirane čitatelje, te im se redovito obraćaju pripremom sve kvalitetnijih, maštovitijih i raznovrsnijih publikacija. Među njima su: interaktivni vodiči kroz stalne postavne – *Vodič po postavu za mlade i koji se tako osjećaju* (Gradski muzej Sisak, 2021.), *Muzej grada Iloka: vodič za djecu* (Muzej grada Iloka, 2021.), *Muzejske priče* (Samoborski muzej, 2022.); slikovnice povezane s regionalnim običajima – *Liskan u božićnoj avanturi* (Muzej Cetinske krajine, Sinj, 2021.); stripovi – *Jazon i Argonauti* (Lošinjski muzej, Mali Lošinj, 2022.) na hrvatskome, njemačkom, engleskom i talijanskom jeziku, treći čin Držićeva *Dunde Maroja* u crtežu Dubravka Kastropelija te *Stanac u stripu – Držić iz pera Radića* nastao u cilju upoznavanja stvaralaštva Marina Držića kao i približavanja Držićeva jezika svijetu osnovnoškolaca (Dom Marina Držića, Dubrovnik, 2021.).

Zbirka legendi i priča starih dvoraca nastala je kao rezultat rada na projektu *Living Castles: mreža „živih“ dvoraca kao oblika održivog turizma za očuvanje i promicanje kulturnoga nasljeđa* u okviru Programa suradnje Interreg V-A Slovenija – Hrvatska u kojemu su sudjelovali i Gradski muzej Varaždin, Muzej Međimurja Čakovec te Muzeji Hrvatskog zagorja (Dvor *Veliki Tabor* i Muzej seljačkih buna), a publikacija *Igra, slovo, školica* (Hrvatski školski muzej, Zagreb, 2021.) nastala je kao popratno štivo uz izložbeni projekt *Krasopis – lijepo pismo* Hrvatskoga školskog muzeja.

Objavljene su i različite edukacijske publikacije povezane s muzejskom građom ili pojedinim predmetima: o medicini i ljekarništvu (*Igraj se i uči!: Rimska medicina: Edukativna knjižica za djecu*, Arheološki muzej Narona, Vid pokraj Metkovića, 2021.), slikarskim tehnikama (*Crta u suvremenoj umjetnosti*, Muzej suvremene umjetnosti Istre, Pula, 2021.), umjetničkim pokretima i umjetnicima (*Tko se nije skrio, magarac je bio: Josip Seissel – Igra skrivanja*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2021.), sportašima (*Prvi košarkaški koraci*, Muzejsko-memorijalni centar *Dražen Petrović*, Zagreb, 2022.), stvarnim ili izmišljenim povijesnim ličnostima (*Gubec – razbojnik ili velikan: ilustrirani priručnik za djecu*, Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej seljačkih buna, Gornja Stubica, 2021.). Bogat korpus muzejsko-edukacijskih publikacija upotpunjen je i jednostavnijim oblicima poput pitalica ili bojanki za mlađu muzejsku publiku, među kojima su *500 mi je godina tek!: O Marku Maruliću i njegovoj Juditi* (Muzej grada Splita, 2021.) i *Oboji, precrtaj, spoji: dječja bojanka s aktivnostima* (Muzej Domovinskog rata u Splitu, 2021.).

Ovogodišnja, 27. Edukativna muzejska akcija u povodu obilježavanja Međunarodnoga dana muzeja bila je posvećena plesu, te je potaknula brojne aktivnosti muzejskih pedagoga kao i nastanak uobičajene popratne knjižice – *Ples: 27. EMA* (Hrvatsko muzejsko društvo, Zagreb, 2022.). Svoj doprinos aktivnostima povezanima s djecom i mladima ove će godine dati i MDC, organiziranjem radionica na izložbenome štandu Interlibera i ugošćivanjem muzejskih pedagoginja iz muzeja iseljenih radi sanacija šteta od potresa – Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja, Hrvatskoga povijesnog muzeja i Hrvatskoga školskog muzeja.

Kao i uvijek, posebno ističemo nove teme u izdavačkome korpusu muzeja. Ovoga puta to je pogled na **žene** iz muzejskoga kuta. Pronalazimo teme kojima se ocrta život žena, počevši od rimskoga doba i prikaza kozmetičkoga pribora kojim se u prvome redu koristio ženski rod (*Ogledalo, ogledalce moje: Rimski kozmetički pribor iz Siscije*, Gradski muzej Sisak, 2021.),

zatim mode i modnoga pribora kojim su se na plesovima koristile pripadnice građanskoga društva (*U redu za ples: zbirka plesnih redova u Muzeju Slavonije*, Muzej Slavonije, Osijek, 2022.), do obrazovanja žena u prošlim stoljećima u kojima je ženski ručni rad obuhvaćao najveći dio školske satnice (*Ženske ručne radnje Pučko djevojačke škole u Brdovcu*, Muzej Brdovec, 2022).

No, u izdavačkome korpusu Tehničkoga muzeja *Nikola Tesla* pojavile su se i izložbe rodno uključivih tema, usmjerene na afirmaciju žena koje su pridonijele razvoju znanosti i tehnologije, koje istodobno „apostrofiraju potrebu za revizijom općeprihvaćenog, uvriježenog znanja“. Riječ je o izložbama *Žene i tehnika* (2021.) i *Iza vatrenog zida: žene u vatrogastvu* (2022.).

Kako bi se potaknula rasprava o načinima i putovima kojima su žene djelovale fotografski, s obzirom na to da u fotografiju ulaze kasno i uz mnoge prepreke, te ujedno odgovorilo na pitanje je li način na koji su snimale svojstven „ženskomu pogledu“ ili iza objektiv ipak ne postoje rodne razlike, održana je izložba *Vidjeti drukčije?: Žene i fotografija u Hrvatskoj između 1950-ih i 1970-ih* u Galeriji umjetnina u Splitu i u Narodnome muzeju Zadar (2021.).

Druga, još uvijek goruća tema je i **inkluzija**. Tiflološki muzej u Zagrebu, koji je svojom djelatnošću okrenut podzastupljenim i ranjivim skupinama, posebice slabovidnim i slijepim osobama te ostalim osobama s invalidnošću, objavio je u 2021. godini zbornik radova s međunarodne konferencije *Kultura različitosti*, održane u listopadu 2020. godine, kojom je želio „naglasiti važnost muzeja u suvremenom društvu kao mjesta otvorenog dijaloga i interakcije, mjesta koje spaja različitu publiku te upozorava na probleme osoba s invaliditetom kao i na diskriminaciju, nasilje, siromaštvo, ksenofobiju i ostale aktualne probleme u društvu“.

Svojim projektima popraćenima publikacijama, kao socijalno uključivi muzeji okrenuti zajednici, predstavilo se tek njih nekoliko. Jedan od njih je Muzej Međimurja Čakovec koji je objavio publikaciju *Pogled: 2021.* kao rezultat likovno-psiholoških radionica održanih u okviru projekta *Muzej za Pogled*, nastaloga suradnjom Muzeja Međimurja, Udruge za autizam *Pogled* i Psihologijskoga centra Čakovec, a namijenjenoga djeci s poremećajima iz autističnoga spektra iz Udruge *Pogled*.

Muzeji Ivana Meštrovića nastavili su s pripremom i objavljivanjem knjižica Maje Šeparović Palada u biblioteci *Lako razumljiva knjiga* kojoj je cilj na jednostavan način približiti lik i djelo

Ivana Meštrovića, a namijenjena je u prvome redu osobama s intelektualnim poteškoćama u čitanju i razumijevanju. Treća u nizu knjižica – *Ivan Meštrović u Beču* – dalje prati Meštrovićevu biografiju i umjetnički rad.

U povodu 30. godišnjice djelovanja Hrvatskoga sportskog saveza gluhih na Kineziološkome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu održana je izložba Hrvatskoga športskog muzeja pod nazivom *Tišina na sedmercu* kojom je predstavljen sport gluhih te povijest hrvatske rukometne reprezentacije gluhih. Istoimeni popratni katalog izložbe objavljen je i na Brailleovu pismu u suradnji s Hrvatskom knjižnicom za slijepe.

Slijepim i slabovidnim osobama omogućen je i posjet Galeriji *Ružić* u dva muzejska vodiča – jednome na Brailleovu pismu i drugome na uvećanome tisku. Vodiče je objavila Galerija umjetnina grada Slavenskog Broda u sklopu europskoga projekta *Vidim, čujem, osjećam umjetnost* koji je započeo 2021. godine u cilju povećavanja socijalne uključenosti osoba s invalidnošću s pomoću prilagođenih kulturnih sadržaja.

Uđite u naša 4 zida naziv je izložbe i popratnoga kataloga koje je priredio Tiflološki muzej na Međunarodni dan borbe protiv homofobije, a u povodu dvadeset godina Povorke ponosa u Hrvatskoj. To je prva institucijska izložba o LGBTIQ+ identitetima, čime se Tiflološki muzej ponovno stavio na vodeće mjesto u hrvatskoj muzejskoj zajednici kao muzej koji promiče osnovna ljudska prava i načinje nove muzejske teme.

Kraćim prikazom samo dijela publikacija i njihovih tema željeli smo potaknuti našu publiku da i dalje čita muzejske knjige, bez obzira na to koliko ih je teško pronaći bilo gdje drugdje osim na izložbenome štandu MDC-a ili u prostorima njihovih muzeja nakladnika.

Zagreb, 26. listopada 2022.

Snježana Radovanlija Mileusnić